

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

GWEN STRAUSS

CELE
NOUĂ
FEMEI
DE LA
RAVENSBRÜCK

O POVESTE ADEVĂRATĂ DESPRE
SUPRAVIEȚUIRE ÎN GERMANIA NAZISTĂ

Traducere din engleză de
JUSTINA BANDOL

HUMANITAS
fiction

Redactor: Ștefania Nalbant
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Florina Vasiliu, Veronica Dinu

Tipărit la Artprint

GWEN STRAUSS

THE NINE. The True Story of a Band of Women

Who Survived the Worst of Nazi Germany

Copyright © 2021 by Gwen Strauss

Published in arrangement with St. Martin's Publishing Group.

All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2023, pentru prezenta versiune
în limba română.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

STRAUSS, GWEN

Cele nouă femei de la Ravensbrück: o poveste adevărată despre supraviețuire

în Germania nazistă / Gwen Strauss; trad. din engleză de Justina Bandol. –

București: Humanitas Fiction, 2023

Conține bibliografie

ISBN 978-606-097-182-5

I. Bandol, Justina (trad.)

821.111

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021 / 408 83 50, fax 021 / 408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723 684 194

Pentru Eliza, Noah și Sophie

*Ce que nous avons partagé
Dans la peur, le froid, la faim, lespoir,
L'épreuve, tant physique que psychique,
Ne se répète pas, même pour nous.
Elle se limite au monde de jamais plus.
Ce que nous avons enduré ensemble
Est à nous, à cette vie, de ces instants,
Comme un transmutation de lune, à l'autre,
Dans une autre vie.*

Ceea ce am împărțit noi
Prin frică, frig, foame, speranță,
Calvarul, atât fizic, cât și psihic,
Nu se poate repeta, nici măcar pentru noi.
El rămâne în lumea lui, niciodată din nou.
Ceea ce am îndurat împreună
Este pentru noi, pentru această viață, de acum,
Ca o transmutație dintr-una într-alta,
Într-o altă viață.

NICOLE CLARENCE, una dintre cele nouă femei

CELE NOUĂ

Hélène Podliasky, strămătușa mea, cunoscută de celelalte opt drept „Christine“. Arestată la douăzeci și patru de ani, în timp ce activa în Rezistență în nord-estul Franței. Ingineră, extrem de inteligentă, vorbea cinci limbi. Socotită, după evadare, conducătoarea grupului.

Suzanne Maudet (Zaza), prietena lui Hélène din liceu. Arestată la douăzeci și doi de ani, în timp ce lucra pentru Auberge de Jeunesse la Paris. Era proaspăt căsătorită cu René Maudet. Se considera cronicara grupului: imediat după război a scris o carte plină de optimism despre evadarea celor nouă, publicată în cele din urmă în 2004.

Nicole Clarence a deținut o poziție importantă în Rezistență. Arestată la Paris la o zi după ce împlinise douăzeci și doi de ani. A făcut parte din faimosul transport „cincizeci și șapte de mii“ din august 1944, care a plecat cu ultimii deportați din Paris, cu doar câteva zile înainte ca orașul să fie eliberat.

Madelon Verstijnen (Lon), una din cele două tinere olandeze din grup. Arestată la douăzeci și șapte de ani la Paris, unde venise să se alăture fratelui ei într-o rețea a Rezistenței olandeze. Dintre cele nouă, ea și Hélène vorbeau cel mai bine germana și au fost cercetașele grupului. Încăpățânată și curajoasă, a scris povestea evadării, așa cum a văzut-o ea, în 1991.

Guillemette Daendels (Guigui), prietena lui Lon, tot olandeză. Arestată la douăzeci și trei de ani, odată cu Lon, a doua

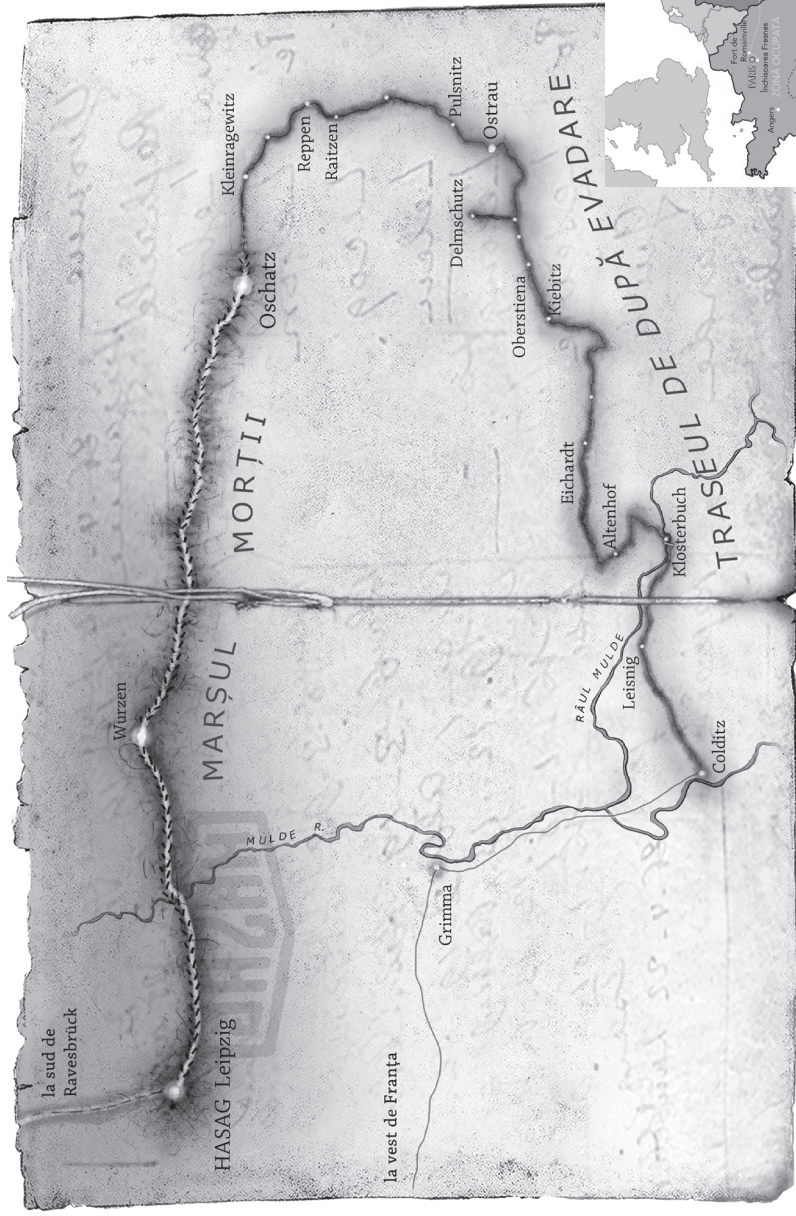
zi după ce sosiseră împreună la Paris. Avea o fire calmă și era diplomata grupului. S-a împrietenit strâns cu Mena.

Renée Lebon Châtenay (Zinka), cea mai curajoasă dintre cele nouă. Arestată la douăzeci și nouă de ani, când s-a dus la închisoare să-și caute soțul. A născut într-o închisoare franceză. Membră a rețelei Comète, a ajutat piloți Aliați doborâți și soldați răătăciți la debarcare să fugă în Spania.

Joséphine Bordanava (Josée), spanioloaică și cea mai tânără membră a grupului. Arestată la douăzeci de ani la Marsilia. Crescuse într-un centru de plasament din sudul Franței. Lucra pentru rețeaua Marcel, livrând pachete copiilor evrei ascunși și familiilor din Rezistență. Îi plăcea să cânte și avea o voce frumoasă.

Jacqueline Aubéry du Bouley (Jacky), văduvă de război; suferea de difterie la momentul evadării. Arestată la douăzeci și nouă de ani la Paris, în timp ce activa în rețeaua Brutus. Era dură, vorbea pe șleau și nu se dădea în lături de la înjurături și avea un limbaj colorat. La fel ca Nicole, a făcut parte din ultimul transport de deportați din Paris, „cincizeci și șapte de mii“, din august 1944.

Yvonne Le Guillou (Mena) a fost activă în rețelele Rezistenței olandeze de la Paris. Arestată la douăzeci și doi de ani. Avea farmec, era spontană, îi plăcea să flirteze și se îndrăgostește ușor. Pariziancă de origine modestă, dintr-o familie de origine bretonă.

Traseul celor nouă după evadare și harta Europei

CAPITOLUL UNU

HÉLÈNE

Hélène Podliasky

O femeie se desprinsese din coloană și o luă la fugă prin câmpul galben de rapiță care unduia în vânt. Rupea inflorescențe cu amândouă mâinile și le băga în gură. Deși sleite și năucite de oboseală, toate celelalte o văzuseră, și gestul ei stârni panică. Uluită, Hélène așteptă să audă pocnetul inevitabil al armelor – poate țăcănitul mitralierelor care să secere o întregă secțiune a coloanei, oricare secțiune, inclusiv a lor. Gardienii erau în stare să tragă la întâmplare asupra deținuților ca să le dea o lecție. Dar nu se întâmplă nimic. Nu se auzi decât troncănitul neîntrerupt al miilor de saboți de lemn în mers.

Când femeia se întoarse în fugă în coloană, Hélène văzu că avea fața pătată cu galben; zâmbea.

Apoi o alta se năpusti în lan și culese cât putu de multe flori, ridicând poalele hainei zdrențuite ca să le țină. Când se întoarse în rând, altele se înghesuiră până la ea, smulgând înfrigate florile și repezindu-se să le mănânce.

Cum de nu se întâmpla nimic?

Cu o zi înainte, o femeie care mergea în rândurile din fața lui Hélène fusese împușcată în cap când încercase să ia de pe jos un măr pe jumătate putred.

Hélène privi în jur. Coloana lor se răsfrase. Între rânduri și secțiuni erau goluri. Nu se mai vedea nici un gardian.

— Acum! îi șopti ea pe un ton imperios lui Jacky, dându-i un cot.

— Dar ne-am înțeles să așteptăm până la noapte, șopti și Jacky, cu vocea răgușită de spaimă.

Hélène o bătu pe Zinka pe umăr.

— Uite! spuse ea. Nici un gardian!

— *Oui*, văd. Zinka dădu din cap și o apucă pe Zaza de mână: Acum avem o șansă.

Ajunseră la un cot al șoselei. Se intersecta cu un drum de țară, în lungul căruia se întindea un șanț adânc. Hélène își dădu seama că acela era momentul. Trebuiau să dispară două rânduri, toate odată, ca să nu fie observate. Zinka, Zaza, Lon, Mena și Guigui, care formau rândul dinaintea ei, se strecurară afară din coloană, apoi veniră Hélène, Jacky, Nicole și Josée. O a cincea femeie care nimerise pe rândul lor se împotrivi, spunând că e prea obosită.

— Lăsați-o atunci! șuieră Hélène și-și trase prietenele după ea. Iute!

Erau nouă în total. Ținându-se de mână, ieșiră pe furiș pe o latură a coloanei și săriră în șanț una după alta. Se trântiră pe burtă în partea cea mai adâncă, unde pământul era jilav. Hélène își simți inima bătându-i nebunește în piept. Îi era atât de sete, încât încercă să lingă noroiul. Nu se simți în stare să ridice privirea ca să vadă dacă urmau să fie descoperite, dacă avea să fie împușcată într-un șanț în timp ce lingea pământul reavăn. Se uită în schimb la Lon, care cerceta șoseaua cu privirea.

— Ce vezi? șopti Hélène. Ne-o fi zărit cineva?

— Nimic, doar picioare.

Lon se uita la rândurile nesfârșite de femei care mășăluiau extenuate, jumătate desculțe, celelalte în saboți de lemn. Toate picioarele acestea goale, mizerabile, erau roșii de frig și sângerau.

O asigură pe Hélène că nu puteau fi văzute. Oricum, coloana trecuse pe lângă atâtea cadavre pe drum, încât femeile trântite pe fundul unui șanț nu păreau decât o altă grămadă de leșuri.

Ținându-se pe după mijloc și cu inimile bătând să le spargă pieptul, așteptară ca troncăntul saboților abia târâți să se stingă. Când coloana nu se mai văzu și nu mai auzi plescăitul ritmic al pașilor, Lon spuse:

— E liber.

— Acum! Trebuie să plecăm de-aici!

Hélène se ridică și o luă în frunte prin șanț, îndepărtându-se de șosea. Curând însă erau fără suflare și copleșite de euforie. Se cățărara afară din șanț și se prăbușiră pe câmp. Zăcură acolo cu ochii la cer, ținându-se de mână și hohotind isteric.

Reușiseră să evadeze!

Dar acum se aflau în mijlocul Saxoniei, unde riscau să dea peste țărani speriați și dușmănoși, peste trupe în retragere și înfuriate ale Schutzstaffel (SS), peste armata rusă și peste bombardierele Aliatilor de pe cer. Americanii erau undeva pe-aproape, sperau ele. Aveau fie să-i găsească, fie să moară căutându-i.

Mătușa mea, *tante* Hélène, fusese o tânără frumoasă, cu fruntea înaltă și un zâmbet larg. Avea un păr negru ca smoala și ochi întunecați sub niște sprâncene groase, senzuale. Părea micuță și delicată, dar simțeați în ea o forță invizibilă. Chiar și la o vârstă înaintată, când am cunoscut-o eu, avea ceva regal: se îmbrăca întotdeauna elegant, avea manichiura impecabil făcută și radia inteligență. În fotografiile de la douăzeci și ceva de ani pare ageră la minte și echilibrată. Era un lider înnăscut.

În mai 1943 s-a alăturat Rezistenței, ca parte a Bureau des opérations aériennes (BOA) pentru regiunea M. BOA luase

naștere cu o lună înainte, în aprilie, ca legătură între Forces françaises de l'intérieur (FFI, numele folosit de Charles de Gaulle pentru Rezistență) și Anglia. Rolul său era să asigure transferul agenților și al mesajelor și să recepționeze armele care erau parașutate în regiunea M, cea mai mare din FFI, cuprinzând Normandia, Bretania și Anjou. Chiar înainte de debarcarea din Normandia, administrarea acestui teritoriu era esențială și foarte periculoasă. Gestapoul reușea să prindă sau săucidă un număr alarmant de conducători și membri ai rețelei. În lunile frenetice dinaintea și de după Ziua Z*, regiunea unde locuia Hélène era un punct focal atât pentru Rezistență, cât și pentru Gestapo, care se străduia cu tot mai multă furie și disperare să dezmembreze rețelele de partizani.

Hélène intrase în Rezistență la douăzeci și trei de ani. Își întrerupsese studiile de fizică și matematică la Sorbona și se angajase chimistă într-o fabrică de corpuri de iluminat. Dar, după ce activitatea ei ilegală căpătase preponderență, renunțase la slujbă și se dedicase luptei cu fascismul. Părinții și-i mințea. Era cunoscută drept „Christine“, și cu acest pseudonim apare și în documentele naziștilor.¹ Pentru femeile cu care a evadat avea să rămână, pentru totdeauna, Christine.

Superiorul ei, nume de cod „Kim“, era Paul Schmidt. La începutul războiului, Schmidt fusese comandantul unui batalion de elită de vânători de munte. În 1940 luptase în Norvegia, și de aici fusese evacuat cu oamenii lui în Anglia, unde fusese tratat pentru degerături foarte grave. Ulterior se alăturase FFI și se întorsese clandestin în Franța. În martie 1943 devenise șeful BOA și înființase în nordul țării o serie de comitete de recepție. Hélène era unul dintre cei paisprezece agenți recrutați de el și trebuia să găsească locuri potrivite unde să fie parașutate armele. Pentru fiecare încărcătură avea de organizat o echipă de membri ai Rezistenței care să o recepționeze. Treptat, a ajuns să se ocupe și de stabilirea de legături între diferite rețele ale Rezistenței din regiune. Pentru a trans-

* Ziua de 6 iunie 1944, începutul debarcării din Normandia. (N.tr.)

mite la Londra informații despre realitatea din teren, Hélène coda și decoda mesaje radio.

Acum aștepta cu emoție luna plină, fiindcă atunci avioanele puteau identifica, pe timp de nopți, locul unde urmau să arunce încărcătura. Cu trei zile înainte, ascultase radioul. Codurile secrete erau transmise de BBC, într-un interval de cincisprezece minute numit „*Les Français parlent aux français*” („Francezii le vorbesc francezilor“). Hélène se întreba adesea ce cred ascultătorii obișnuiți auzind propoziții de genul *Les souliers de cuir d'Irène sont trop grands* („Papucii de piele ai lui Irène sunt prea mari“).

Ea și echipa sa se ațineau la marginea pădurii care înconjura terenul ei preferat de aterizare de la Semblançay, nu departe de Tours. Auziră motorul avionului apropiindu-se. Hélène semnaliză cu lanterna litera convenită din codul Morse. Spre marea ei ușurare, după o clipă, avionul răspunse cu luminile.

— Acum! șopti ea către echipă și, unul după altul, ca într-un domino, oamenii își aprinseră lanternele, conturând perimetrul terenului de recepție. Micul avion se roti de câteva ori. Hélène simți că inima i-o ia razna când se gândi la sătenii care auzeau vuietul motorului sau vedeau cupolele albe, sclipind în lumina lumii, ale parașutelor care coborau din văzduh. De îndată ce containerele atinseră pământul, echipa se repezi să le adune. Înăuntru erau arme de mici dimensiuni, explozibili, un transmițător nou și fișe cu coduri noi. Iar pe post de sprijin moral, britanicii adăugaseră țigări și ciocolată.

În timp ce-și umpleau buzunarele cu țigări și rucsacii cu pistoale, auziră avionul întorcându-se și dând iar târcoale și se opriră. Din cerul nopții mai coborî ceva. Sub o parașută albă sclipitoare Hélène văzu silueta unui bărbat. Împărți repede oamenilor conținutul cutiilor rămase, ordonându-le să se împrăștie. Era mai bine să plece înainte ca parașutistul să aterizeze; cu cât știau mai puțin, cu atât mai bine. Doar doi rămaseră la urmă să se descotorosească de containerele goale și să îngroape parașutele. Nu era prima oară când Hélène își dorea să poată păstra țesătura aceea moale ca să-și facă o rochie din ea. Dar avea de îndeplinit un ordin.

Străinul misterios se desfăcu din ham și-și aprinse o țigară. Stătea deoparte, uitându-se la Hélène, care îi dirija pe cei doi colaboratori. Nici ea nu se apropie. Voia să-și adune gândurile înainte să vorbească. În plus, această parte a operațiunii trebuia să se desfășoare repede. Era esențial să dispară din zonă în cincisprezece minute, pentru ca, în caz că cineva văzuse parașutele sau auzise avionul, să nu mai găsească pe nimeni când ajungea aici.

În cele din urmă, Hélène se apropie de nou-venit. Era înalt și slab. Când trase din țigară, vârful ei străluci și în lumină îi văzu chipul ascuțit, numai colțuri. El păru amuzat.

— N-am fost informată că va exista și o încărcătură vie, spuse ea abia ascunzându-și furia.

— Fantassin, răspunse el, întinzându-i mâna, și ea i-o strânse șovăitoare. Tu ești probabil Christine, nu? Mi s-a vorbit despre tine.

— Dar mie de ce nu mi s-a spus despre tine? N-am nimic pregătit. Când era speriată, din glasul lui Hélène răzbătea adesea iritarea. *Fantassin* însemna în franceză „infanterist“, și ea auzise numele acesta de cod rostit în șoaptă. Era un personaj important, și Hélène se bucură că e întuneric și el nu poate s-o vadă roșind.

— N-am vrut să riscăm să se afle că mă întorc în Franța. *Les boches* s-au infiltrat în rețelele noastre. Trebuie să fim foarte atenți.

Îi întinse lui Hélène o țigară și i-o aprinse. Ea avu puțin timp să se gândească.

— Dar nu știu unde să te duc, spuse ea, renunțând să facă pe dura.

— Ești un om de încredere. O să stau la tine până reușesc să stabilesc niște contacte.

Nu fusese o rugămintă, ci un ordin, iar el părea amuzat de stânjeneala ei. „Dacă ar ști mama...“ se gândi Hélène. Mama sa urmase o școală unde băieții și fetele erau strict separați, iar călugărițele profesoare le spuneau fetelor să întoarcă privirea când trec pe lângă căminele băieților, ca să nu fie tentate să păcătuiască.

Apartamentul unde locuia Hélène se afla la o bucată bună de mers cu bicicleta, într-un alt orașel, departe de terenul de aterizare. Fantassin avea o servietă de piele neagră care în timpul săriturii cu parașuta îi fusese legată de încheietură, ca să nu se piardă. Acum i-o dădu ei și-i spuse că aveau să meargă împreună pe bicicletă. Ea putea să stea în spate. Hélène apucă bine servieta cu o mână, iar cu cealaltă se agăță de bărbatul acesta ciudat, care începu să pedaleze prin noapte. Încercă să nu-l strângă prea tare, dar simțea căldura pe care o emana corpul lui. Nu-și vorbeau decât atunci când ea îl ghida zicându-i, din când în când, pe unde s-o ia. De câteva ori îl puse să tragă pe dreapta și să se ascundă în spatele unui zid sau al unui tufiș, în timp ce ea verifica să nu fie urmăriți. Era un obicei pe care și-l formase în timp, dar în noaptea aceasta se simțea mai îngrijorată decât de obicei.

Drumul lung în roua zorilor îi mai potoli emoțiile. Ajunseră chiar înainte de răsărit. Hélène era epuizată. Avea un apartament micuț – o cameră mai mare cu chichinetă și un dormitor în care abia încăpea. Hotărâse să-i lase lui patul, iar ea să doarmă în sufragerie. Dar, după ce intrară amândoi, se simți dintr-odată rușinată. Se îmbărbătă totuși spunându-și că asta e munca, ridică bărbia și se ținu dreaptă.

Fantassin puse servieta pe masa de bucătărie și o deschise. Era plină cu bani – mai mulți decât văzuse Hélène în toată viața ei. El îi întinse câteva bancnote.

— Nu, răspunse ea, simțind cum se îmbujorează. Nu fac asta pentru bani, ci pentru Franța și pentru onoarea mea.

Poate că voise să pară indignată, dar era speriată, de fapt. Nu voia ca el s-o creadă un anumit gen de femeie.

— Nu pentru tine, ci pentru echipă. Oamenii care au fost cu tine azi-noapte.

— Și ei lucrează pentru Franța, răspunse ea aproape fără să se gândească, lucru care nu i se întâmpla des.

— Atunci pentru familiile care au pierdut deja pe cineva, spuse el.

Hélène dădu din cap – avea dreptate. Mândria și stânjeneala o împiedicaseră să gândească clar. Mulți partizani se

ascundeau și nu aveau acces la cartelele de alimente, așa că făceau foamea. Banii aceștia le-ar fi prins bine. Trebuia să-și vină în fire. Trase adânc în piept.

— Probabil ești obosită, spuse el cu o voce îmbunătă. Câți ani ai?

Îi răspunse că tocmai împlinise douăzeci și patru cu câteva săptămâni înainte.

Fantassin se așeză pe scaunul de lângă canapea și-și aprinse o țigară. Urmă o tăcere lungă.

— Poți să te culci în dormitor, spuse ea după o vreme.

— Nu, te rog, o să dorm bine și aici, arătă el spre canapea. Hélène protestă că e superiorul ei, dar el replică:

— Da, suntem soldați, dar, te rog, dă-mi voie să fiu și cavaler.

În realitate, Fantassin se numea Valentin Abeille și era șeful întregii regiuni M.² Nemții puseseră o recompensă consistentă pe capul lui. În această fază a războiului, Gestapoul lucra fără pauză și reușise să-și planteze câțiva agenți dubli în celulele Rezistenței. Acestea constau în primul rând din tineri idealiști care nu erau antrenați aproape în nici un fel și nu se pricepeau să lucreze în condiții de siguranță maximă. Bărbații tineri se laudau uneori cum îi păcălesc ei pe *les boches*, vorbeau cu prea multă lume despre asta, se lăsau urmăriți sau nu respectau întru totul regulile de securitate. Un colaborator al Rezistenței era prins, în medie, după un interval de trei până la șase luni.

Până la urmă, Fantassin a fost trădat cel mai probabil de secretara lui, pentru recompensă. A fost arestat de Gestapo și, în drum spre faimosul sediu de tortură de pe rue des Saussaies, din Paris, a sărit din mașină nu departe de Arc de Triomphe. A fost împușcat, nimerit de mai multe gloanțe și a murit la scurtă vreme după aceea, în spital. În cele câteva zile petrecute împreună, îi mărturisise lui Hélène că nu-și poate permite să fie prins viu și-i arătase tabletele de cianură pe care le avea la el. Cu cât știa mai puține, cu atât era mai bine pentru ea, îi spusese.

Făcând parte din Rezistență, Hélène se bucura de mai multă libertate decât avea în mod normal o tânără franțuzoaică la

vremea aceea. La începutul războiului, părinții și surorile ei se mutaseră la Grenoble, unde tatăl său conducea acum o fabrică. Credeau că ea rămăsese pe loc ca să-și continue studiile. Adevărul despre activitatea ei aveau să-l afle mai târziu, când au fost contactați de cineva din rețea.

Hélène își amintea că lunile acelea fuseseră de-a dreptul frenetice. Era o femeie tânără și independentă căreia i se acordase un rol important și care superviza bărbați mai mari decât ea ca vârstă. De ceea ce făcea ea depindea viața altora. Trecuse prin momente de suspans incomparabile cu tot ce trăise până atunci. Un asemenea șoc avusese, de pildă, atunci când, într-o seară, ajunsese pe un teren de aterizare și fusese întâmpinată de un grup de jandarmi francezi. Convinșă că veniseră s-o aresteze, se simțise cuprinsă de o panică rece ca gheața. Se întorsese deja s-o ia înapoi pe bicicletă, când unul dintre ei îi strigase parola. Ea încremenise, încercând să-și dea seama ce se întâmplă. Dacă știa codul însemna că știa probabil totul. Simțise cum o ia un val de greață amestecată cu un sentiment resemnat de ușurare. Jocul se sfârșise. N-avea nici un sens să mai fugă. Răspunsese însă mecanic cu propriul cod, și atunci grupul de bărbați se apropiase, cerându-i să le comunice ce au de făcut.

Lui Hélène îi trebuieră câteva clipe ca să priceapă că nu veniseră s-o aresteze. Jandarmii erau, de fapt, echipa ei. Ceea ce presupusese a fi capătul drumului era, de fapt, o nouă cotitură bizară. Un post întreg de jandarmi în uniformă se alăturase în grup Rezistenței. Întâmplarea aceasta o încurajase, îi dăduse un sentiment de invincibilitate.

Pe 4 februarie 1944 trebuia să livreze un mesaj generalului Marcel Allard, comandantul unei părți din regiunea M. Sosind la micul hotel din Bretania unde urmau să se întâlnească, îl zări ieșind în fugă pe o ușă chiar în timp ce pe alta intra un grup de cinci soldați germani. Hélène se trezi prinsă la mijloc. Fu arestată pur și simplu pentru că se afla acolo, precum toți cei care se nimeriseră în holul hotelului. Mesajul pe care-l avea era cusut în căptușeala genții și, printr-o minune, nu i-a fost